

Vagyok, aki vagyok, nem kell választanom

Kettős identitással az élet

Nem kertelek, kettős identitással felnőni elég skizofrén állapot: egy kicsit ez is, egy kicsit az is vagy, de igazán egyik sem. Ide is tartozol, oda is, de úgy igazán sehová sem. Ebben a furcsa, köztes állapotban pedig nincs annál küzdelme- sebb és izgalmasabb, mint megtalálni önmagad, és felismerni, attól függetlenül, hogy a többségnek szüksége van rá, hogy címkét aggatva rád határozza meg a hovatartozásod, így ezáltal téged is – neked korántsem kell ezt tenned.

Egy sima bemutatkozás nálam olyan tíz-tizenöt percig tart. Nagyjából ennyi időbe fér bele, hogy kétszer lebetűzzem a nevem, kérésre ejtsek néhány szót arról, honnan ered és mi a jelentése, apró szóvirágokat gyártsak belőle a könnyebb megjegyezhetőség érdekében, történelmi kitekintést nyújtsak a gyökereimről, és igény esetén – ami szinte mindig felmerül – megtanítsak minden kedves delikvenst – értsd, még a masszórt is, miközben gyúr – néhány igen hasznos szerb kifejezésre. Nem túlzás azt állítani, hogy egészen lélekemelő érzés új embereket megismerni, azt pedig különösen szeretem, ha egy eseményen több idegen van a társaságban.

Ja, igen, majdnem elfelejtettem: *Filákovity* Radojka vagyok. Keresztne- vem a szláv öröm, vagyis „radost” szóból ered. Becézve Radi – majdnem úgy, mint a Fradi, de ha már itt tartunk, a Dorkára is hallgatok, mert, aki valamilyen isteni csoda folytán még a Radit sem tudja megjegyezni, ál- talában így szólít. A lényeg: anyai ágon magyar, apai ágon szerb vagyok.

Az őseim még a török hódítás idején vándoroltak át a mai Magyarország te- rületére, és telepedtek le annak déli részén. A szerb kultúrát, a hagyományokat a valláson és az anyanyelven keresztül őrizték meg.

A képek a szerző tulajdonában vannak

Hosszan írhatnék arról, miként vészelték át az anyaországtól távol a történelem terhes évszázadait, és arról, hogyan illeszkedtek be új házukban. Tudnék beszélni a hagyományokról, a vallásról és magáról a nyelvről is, én azonban most inkább magamról, a családomról mesélnék. Arról, mit jelent vegyes házasságba születni, kétnyelvű családban felnőni, s hogyan tudja az ember a kettős identitása mellett megtalálni önmagát (cseppet sem egyszerű), és mit jelent valamely etnikai kisebbséghez tartozni egy egyre kevésbé elfogadó közegben.

A kérdések, amiket sose tegyél fel egy kettős identitású embernek

Kezdjük rögtön az elején! Kétnyelvű családból származom: az anyai ággal magyarul, az apaival szerbül kommunikálok a mindennapokban. Anyanyelvemről lévén szó, magyarul gondolkodom, írok, álmodom és szeretek – magyar akcentussal beszélem még a szerbet is. Magyarország a hazám, de a vallásomat és a hagyományaimat tekintve szerbként élek. Az anyaországi szerbek számára túlságosan is magyar, a magyarok számára túlságosan is szerb vagyok. Ez pedig nagyban megnehezítette önmagam meghatározását.

Ha etnikailag eltérsz a többségtől, a legrosszabb, hogy folyamatosan magyaráznod kell a származásodat – és nemritkán magyarázkodnod miatta. A mai napig még a legfelszínesebb beszélgetések is elképesztő gyorsasággal jutnak el az egyik, számomra legintimebb kérdésig: most akkor magyar vagy szerb vagy? Minek érzem magam inkább? Miért inkább az egyiknek és miért a másiknak? Ha gyerekeim lesznek, hogy akarom nevelni őket: „szerbet csinálók” majd belőlük? Ez utóbbi épp egy állásinterjún hangzott el, és gondolom, nem kell kifejtteni, hogy miért volt több szempontból is kínos.

Amellett, hogy néha kifejezetten kényelmetlenül érintett ez a faggatózás, sokáig nem volt egyértelmű, milyen választ adjak ezekre a kérdésekre, hiszen, a „kicsit mindkettő” az esetek többségében nem volt kielégítő a beszélgetőpartnerek számára. Tiszta, egyértelmű reakciót vártak, egy voksot az egyik vagy másik oldalra. Ezt nemritkán úgy éltem meg, hogy a szerbségem miatt egy kicsit meg kell tagadnom a magyarságomat, és fordítva. Megesett, hogy végeérhetetlen okfejtésekbe bonyolódtam, és volt, hogy a legőrültebb bulikban is instant történelemórákat tartottam. Hosszú időbe telt, mire megtaláltam a saját válaszaimat ezekre a cseppet sem tapintatos kérdésekre, de ahogy ez megtörtént, többé már nem érintettek meg.

„Hozzánk miért nem akkor jön a Télapó, amikor a normális gyerekekhez?”

Magyarországon évszázadok óta élnek szerbek. Ez idő alatt a kultúránkat, a nyelvünket és a nemzeti hovatartozásunkat a valláson, valamint a hozzá kapcsolódó hagyományokon keresztül sikerült megőrizni – nem csoda hát, hogy ezek a mai napig fontos szerepet töltenek be az életünkben. Épp ezért, amikor a szüleim a házasságukat tervezték, nem volt kérdés, hogy magyar édesanyám a katolikus hitről áttérjen a szerb ortodoxra – így családilag mi is az ehhez a valláshoz kötődő szokásokat tartjuk. Ez pedig azzal jár, hogy az ünnepeket a Julianus-naptárhoz igazodva, apró csúszással üljük meg.

Ha valami, hát ez volt, ami elsőként jókora zavart okozott bennem.

Amint öntudatra ébredtem, heves tiltakozásba kezdtem, amiért hozzánk nem akkor jön például a Télapó, amikor a többi, „normális” gyerekekhez. Úgy éreztem, az élet igazságtalan, amiért a barátaimhoz képest napokat kell még várnom az ajándékaimra.

Eleinte szent meggyőződésem volt, hogy valami félreértésről lehet szó – talán a Télapó eddig folyton eltévesztette a házszámot –, így ren-

Szüleim templomi esküvője

dületlenül próbálkoztam: én is kitettem a csizmámat december 5-én az ablakba – hiszen még a tévében is bementék, hogy ilyenkor kell –, és vártam, hogy csoda történjen. Így voltak ezzel másnap a szüleim is: valamilyen égi csodában bízva fohászkodtak, hogy végre abba hagyjam a bölgést, ennek ellenére egyik évben sem inogtak meg.

Ma már becsülöm a következetességüket, egyebek közt így tanították meg nekem, mennyire fontosak a hagyományok, amiket családirag ápolunk, és – habár sokáig nem tudatosult bennem – ezzel is segítettek, hogy valamivel könnyebben meghatározhassam, hová tartozom. Végül, mint minden, válaszokra nyitott gyereket, idővel engem is meg lehetett győzni pusztán észérvekkel: miután elmagyarázták, hogy, mivel a magyar nagyszüleim Téliapója, Jézuskája és nyuszija akkor jön, amikor a „normális” gyerekeké, és így nekem és a húgomnak lényegében minden ünnepből kettő van, már nem drámáztam. Egy ideig azonban még biztos, ami biztos alapon, kitettem a csizmámat az ablakba december 5-én is.

Kell-e félnem amiatt, mert más az etnikai hovatartozásom?

Tízéves voltam, amikor a NATO bombázni kezdte Szerbiát. A szülőfalum, Hercegszántó, az országhatáron fekszik, így jól emlékszem a légiriadó éles hangjára, és arra, ahogy esténként a szüleim ágyán heverve hallgatjuk, hogy a vadászpilóták áthatják felettünk az eget. Mindössze két kilométerrel arrébb, a határ túloldalán otthonok váltak a földdel egyenlővé. Emberi életek veszttek oda és változtak meg végérvényesen, köztük az ott élő rokonainké is. Rettegtem, hogy az egyik pilóta elhibázza a koordinátákat, és mi is meghalunk ott, a szüleim ágyában, azon a helyen, ami egészen addig a lehető legbiztonságosabb menedék volt számomra.

A kép bal oldalán apai, jobb oldalán pedig anyai nagyanyám – középen én vagyok

Rengeteg kérdés motoszkált bennem: nem érttem, miért azokon kell elégtételt venni, akik nem tehetnek semmiről. Akiknek csak az a bűnük, hogy ott élnek, ahol, hogy azok, akik. „Részben mi is szerbek vagyunk, nekünk is félnünk kellene?” – túlságosan is kicsi voltam még hozzá, hogy megértem, milyen érdekek mozgatják a politikát. Ebben a hónapban, március 24-én lesz húsz éve, hogy útjára indult az Irgalmas Angyal hadművelet, ami hetvennyolc napig tartott. A nyomait még mindig magán viseli az ország, és én sem fogom soha elfelejteni azt az időszakot, amikor először éreztem félelmet a miatt, mert más az etnikai hovatartozásom.

De a következő alkalomra sem kellett sokat várni: a helyzet persze más volt, de gyomortájékon hasonlóan szorító érzést keltett, amikor néhány évre rá a nacionalista eszmék egyre nagyobb teret nyertek itt-hon. És az is, ahogy az elmúlt évek menekültválsága felerősítette az idegengyűlöletet. Nem is olyan rég az egyik ismerősöm egy Kossuth téri megmozdulásról posztolt azzal az üzenettel, hogy szeretné, ha a gyereke egy magyar országban nőhetne fel.

Vajon belegondolt egy pillanatra is, milyen súlya van a szavainak? Mennyire kirekesztő és gyűlölködő, és mit tanít ezzel a gyerekeknek?

Magyarország sosem volt tisztán magyar, jó néhány itt élő nemzetiség alakította a sorsát, gazdagította a kultúráját. Köztük szerbek is, akik a török megszállás elől menekülve érkeztek ide annak idején. Ma már ők is idegen elemnek számítanak? Betelepülőknek, migránsnak? Mindamellet, hogy mérhetetlenül dühít ez a fajta hozzáállás, mély sajnálatot is érzek: rettenetes lehet gyűlölködve, egy képzelte ellenségtől rettegetve élni. És rettenetes lehet ezt adni tovább a gyerekeknek ahelyett, hogy elfogadásra, nyitottságra és empátiára neveljék. Én akkor, ott a gép előtt ülve megfogadtam, hogy többé nem szeretnék félelmet érezni a származásom miatt.

Az én gyökereim, az én történetem

Sokáig nehéz volt meghatározni önmagam, de ma már hálás vagyok a kettős identitásomért, a többség számára furcsa hangzású nevemért és a hagyományaimért. Megtanultam vállalni saját magam, és elengedtem az abbéli szorongásomat, hogy mi van, ha mások nem értenek meg. Elfogadtam, hogy kicsit mindig kilógok, de épp ettől vagyok az, aki. Mert, annak ellenére, hogy tudom, szinte közhelynek számít, de a két nyelv, a két kultúra tényleg gazdagít: nyitottabbá, elfogadóbbá tesz. Persze idő kell, mire ezt az ember felfogja és megbecsüli, és nem a különbözőséggel járó terheket látja benne.

Ma már tudom, hogy a gyerekként végtelenül unalmasnak tűnő templomba járás, a nemzetiségi versmondó versenyek, a két tannyelvű iskolák mind-mind azt a célt szolgálták, hogy megismerjem a gyökereimet, és jobban kötődjem hozzájuk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kevésbé lennék magyar.

A szerbségem ugyanúgy meghatároz, mint a magyarságom, viszont a nemzetiséggel, amelyhez tartozom, kaptam még egy kapaszkodót, egy kiigazodási pontot, egy védőhálót a világban, ami, valljuk be, cseppet sem jön rosszul. Szerencsére találtam egy olyan férfit is, aki megérti és elfogadja mindazt, ami ezzel jár – a hagyománykövetéstől kezdve a népes, hangos és rendkívül életvidám rokonságig –, és természetes számára, hogy a gyerekeinket majd ugyanúgy neveljük szerbnek, mint magyarnak.

Ma már egyértelmű a válasz az identitásomat célzó kérdésekre: magyarországi szerb vagyok. Kicsit ez is, kicsit az is. Pont. Ha valaki emiatt nem tudja, hova soroljon be vagy milyen címkével lásson el, az már az ő története, és nem az enyém. Én ismerem a sajátomat, és kimondhatatlanul büszke vagyok rá.

Filákovity Radojka
(Forrás: wmn.hu)

**A nagy hideg miatt otthon kereszteltek meg
1989 februárjában**

**Megjelent a BARÁTSÁG
XXVI. évfolyam 6. számában,
2019. december 15-én.**